

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Факультет історії, політології та національної безпеки

Кафедра політології та публічного управління

СОЛДАК АНАСТАСІЯ МИКОЛАЇВНА

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ЧИННИК СТІЙКОСТІ В УМОВАХ
РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Спеціальність : 052 « Політологія »

Освітньо-професійна програма Політологія та державне управління

Робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»

Науковий керівник:
ЛЮБЧУК ВАЛЕНТИНА ВАСИЛІВНА
кандидат соціологічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____
Засідання кафедри політології та публічного управління _____
від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри

_____ Бусленко В.В. _____

ЛУЦЬК-2025

АНОТАЦІЯ

Солдак А. М. Волонтерство як чинник стійкості в умовах російської агресії. Кваліфікаційна бакалаврська робота за спеціальністю - 052«Політологія», освітня програма «Політологія та державне управління». Волинський національний університет імені Лесі Українки, Кафедра політології та публічного управління. Луцьк, 2025. Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент Любчук В. В.

У роботі всебічно розглянуто роль волонтерства в умовах кризових ситуацій, зокрема під час воєнних конфліктів, природних катастроф та соціально-економічних потрясінь. Проаналізовано теоретичні засади волонтерської діяльності, її основні функції та значення для згуртованості суспільства. Вперше акцентовано увагу на структурованості напрямів волонтерської роботи: від гуманітарної допомоги до освітніх ініціатив та підтримки армії.

Результати дослідження засвідчують високу ефективність волонтерських ініціатив у зміцненні соціальної стабільності, налагодженні співпраці з державними та міжнародними структурами, а також у наданні психологічної підтримки. У роботі обґрунтовано потребу у вдосконаленні законодавчого поля та забезпеченні фінансової підтримки волонтерських організацій як важливої складової національного відновлення.

Матеріали дослідження можуть бути використані у навчальному процесі, зокрема для вивчення тематики громадянської активності та соціальної відповідальності в умовах кризи, а також при розробці освітніх програм, присвячених соціології волонтерства.

Ключові слова: волонтерство, кризові ситуації, соціальна стабільність, гуманітарна допомога, громадянське суспільство.

ПЛАН

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВОЛОНТЕРСТВА В УМОВАХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ.....	7
1.1. Поняття та форми волонтерства.....	7
1.2. Кризові ситуації та їх вплив на розвиток волонтерства.....	9
1.3. Особливості розвитку волонтерства за кордоном.....	17
РОЗДІЛ 2. ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ.....	21
2.1. Передумови розвитку волонтерського руху після 2014 року.....	21
2.2. Основні напрями волонтерської діяльності.....	26
2.3. Взаємодія волонтерських організацій із державними та міжнародними структурами.....	33
РОЗДІЛ 3. ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ...37	
3.1. Вплив волонтерської діяльності на згуртованість суспільства.....	37
3.2. Психологічна та соціальна ефективність волонтерства для самих волонтерів і громади.....	40
3.3. Виклики та перспективи розвитку волонтерського руху в Україні.....	42
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах повномасштабної російської війни проти України волонтерська діяльність набула особливого значення як один із ключових чинників соціальної стійкості та національної згуртованості. Волонтерство сприяє зміцненню суспільних зв'язків, підтримці військових і цивільного населення, що постраждало від бойових дій, а також забезпечує ефективну мобілізацію ресурсів для подолання кризових ситуацій. З початком війни в Україні активізувалися різні форми волонтерської діяльності, що охоплюють матеріальну, психологічну, медичну та інформаційну підтримку. Завдяки добровільній активності громадян формується механізм адаптації суспільства до екстремальних умов, що є важливим елементом національної безпеки та соціальної стійкості. Водночас, волонтерство відіграє значну роль у формуванні громадянської ідентичності, посиленні соціального капіталу та розвитку культури взаємодопомоги. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю наукового осмислення впливу волонтерства на психологічну та соціальну стійкість суспільства в умовах війни. Вивчення цього явища дозволить не лише оцінити його ефективність, а й розробити рекомендації щодо підтримки волонтерського руху та його інтеграції у систему кризового реагування. Зокрема, важливо дослідити фактори мотивації волонтерів, механізми їх адаптації до високого рівня стресу, а також роль державних і громадських інституцій у розвитку волонтерства. Отже, дослідження волонтерства як чинника стійкості в умовах російської агресії є важливим як з наукової, так і з практичної точки зору, оскільки воно сприяє розумінню механізмів консолідації суспільства, соціальної підтримки та ефективної протидії наслідкам війни.

Мета дослідження – проаналізувати роль волонтерської діяльності як чинника суспільної стійкості в умовах російської агресії, визначити її вплив на соціальну згуртованість, психологічну підтримку населення та взаємодію громадянського суспільства з державними та міжнародними структурами.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати поняття, форми та особливості розвитку волонтерства, зокрема в умовах кризових ситуацій.
2. Дослідити вплив кризових ситуацій на активізацію волонтерського руху та розглянути міжнародний досвід розвитку волонтерства.
3. Визначити основні передумови становлення та трансформації волонтерського руху в Україні після 2014 року.
4. Охарактеризувати основні напрями волонтерської діяльності під час російської агресії.
5. Дослідити взаємодію волонтерських організацій із державними та міжнародними структурами.
6. Визначити вплив волонтерства на соціальну згуртованість та психологічну адаптацію як волонтерів, так і громади загалом.
7. Виявити основні виклики та перспективи розвитку волонтерського руху в Україні.

Об’єкт дослідження – волонтерська діяльність як соціальне явище в умовах кризових ситуацій.

Предмет дослідження – вплив волонтерської діяльності на суспільну стійкість в Україні в умовах російської агресії, її соціальні, психологічні та організаційні аспекти.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі волонтерства як чинника суспільної стійкості в умовах російської агресії. У роботі: визначено особливості трансформації волонтерського руху в Україні після 2014 року та його адаптацію до нових викликів у період повномасштабного вторгнення; досліджено механізми впливу волонтерської діяльності на соціальну згуртованість та психологічну стійкість суспільства; охарактеризовано взаємодію волонтерських організацій із державними структурами та міжнародними партнерами в умовах війни; виявлено ключові виклики, з якими стикаються волонтери, та запропоновано шляхи подальшого розвитку волонтерського руху в Україні.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що отримані результати можуть бути використані: для удосконалення механізмів підтримки волонтерського руху на державному рівні; у розробці стратегій залучення громадян до волонтерської діяльності та збереження їхньої мотивації; у діяльності громадських та волонтерських організацій для підвищення ефективності їхньої роботи; у програмах психологічної підтримки волонтерів та осіб, які отримують допомогу; у подальших наукових дослідженнях соціальної адаптації та стійкості населення в умовах кризових ситуацій.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження:

- теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація наукової літератури та нормативно-правових документів щодо волонтерської діяльності;
- порівняльний метод: дослідження особливостей волонтерства в Україні та за кордоном;
- метод узагальнення практичного досвіду: вивчення кейсів успішних волонтерських ініціатив, їхньої ефективності та можливості адаптації в майбутньому.

Структура дослідження: вступ, основна частина, яка складається із трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВОЛОНТЕРСТВА В УМОВАХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ

1.1. Поняття та форми волонтерства

Волонтерство (добровільна діяльність) – це суспільно корисна безоплатна або символічно оплачувана діяльність, яка здійснюється на добровільних засадах та спрямована на надання допомоги іншим людям, громадам або суспільству загалом. Волонтерська діяльність є важливою складовою громадянського суспільства, сприяє соціальній згуртованості, розвитку культури взаємодопомоги та формуванню активної громадянської позиції.

Закон України "Про волонтерську діяльність" визначає волонтерську діяльність як суспільно корисну неприбуткову діяльність фізичних осіб, що здійснюється за власною ініціативою шляхом надання допомоги на добровільних засадах. Волонтерство може мати організований (через громадські організації, фонди, державні програми) або неформальний характер (спонтанна допомога без координації з офіційними структурами).

Волонтерство як соціальне явище має глибокі історичні корені та набуває особливого значення в умовах кризових ситуацій, таких як війни, природні катастрофи, гуманітарні кризи. Воно відіграє важливу роль у подоланні негативних наслідків криз та сприяє підтримці вразливих верств населення [38, с.139-140].

Волонтерська діяльність може класифікуватися за різними критеріями, зокрема за характером, сферою діяльності та організаційною структурою.

1. За характером діяльності:

- короткострокове волонтерство – передбачає разову участь у певному заході чи проекті (наприклад, допомога під час благодійної акції, екологічної ініціативи);

- довгострокове волонтерство – систематична діяльність у межах певного напрямку (наприклад, участь у діяльності благодійної організації, опіка над дітьми-сиротами);
- кризове (надзвичайне) волонтерство – активність у період кризових ситуацій, таких як війни, стихійні лиха, пандемії (наприклад, допомога постраждалим від воєнних дій, волонтерство під час COVID-19).

2. За сферою діяльності:

- соціальне волонтерство – допомога вразливим категоріям населення (людям похилого віку, дітям-сиротам, особам з інвалідністю);
- медичне волонтерство – підтримка хворих у лікарнях, донорство крові, надання медичної допомоги у зонах конфліктів;
- гуманітарне волонтерство – збір і розподіл гуманітарної допомоги, підтримка переселенців та постраждалих від катастроф;
- освітнє волонтерство – організація безкоштовного навчання, репетиторство, культурно-освітні ініціативи;
- екологічне волонтерство – участь у заходах із захисту довкілля (прибирання територій, озеленення, захист тварин);
- військове волонтерство – допомога армії, зокрема постачання необхідного обладнання, медичних засобів, підтримка поранених військових;
- інформаційне волонтерство – боротьба з фейками, інформаційний супротив, підтримка незалежних ЗМІ [41, с.4].

3. За організаційною структурою:

- індивідуальне волонтерство – здійснюється окремими особами за власною ініціативою;
- групове волонтерство – діяльність малих ініціативних груп;
- інституційне волонтерство – діяльність в межах громадських організацій, благодійних фондів або державних волонтерських програм;

Таким чином, волонтерство є багатовимірним явищем, яке проявляється в різних сферах суспільного життя та відіграє ключову роль у

підтримці людей у складні періоди, особливо в умовах кризових ситуацій та збройного конфлікту.

1.2.Кризові ситуації та їх вплив на розвиток волонтерства

Кризова ситуація – це різка зміна умов, що призводить до дестабілізації суспільних процесів, порушення звичного способу життя людей, а також виникнення загроз для їхнього здоров'я, безпеки чи добробуту. Кризи можуть мати різне походження, але спільною їхньою рисою є необхідність термінових заходів для зменшення негативних наслідків та відновлення стабільності.

Основні характеристики кризових ситуацій:

- раптовість або швидка ескалація – кризи часто виникають несподівано або розвиваються з великою швидкістю;
- значний вплив на суспільство – наслідки криз можуть охоплювати великі групи населення, території, економіку та соціальні структури;
- невизначеність – кризові події часто супроводжуються браком інформації та труднощами в прогнозуванні подальшого розвитку;
- підвищена потреба в ресурсах – під час кризи різко зростає попит на матеріальну, психологічну та інформаційну підтримку;
- необхідність швидкого реагування – ефективне подолання кризи потребує оперативних заходів з боку держави, громадськості та міжнародних організацій [25, с.155-156].

Класифікація кризових ситуацій:

- 1) природні кризи – виникають через стихійні лиха (землетруси, повені, урагани, пожежі, посухи, пандемії). Вони можуть призводити до масових людських жертв, руйнування інфраструктури та нестачі ресурсів;
- 2) техногенні кризи – спричинені людською діяльністю (аварії на промислових підприємствах, катастрофи на транспорті, екологічні катастрофи, витоки небезпечних речовин);

- 3) соціально-економічні кризи – пов’язані з економічними спадами, масовим безробіттям, фінансовими кризами, зниженням рівня життя населення;
- 4) політичні кризи – державні перевороти, революції, масові протести, нестабільність влади, які можуть спричинити соціальні конфлікти;
- 5) військові та гуманітарні кризи – збройні конфлікти, терористичні атаки, гібридні війни, які супроводжуються загибеллю мирного населення, вимушеним переміщенням людей, руйнуванням інфраструктури та потребою в гуманітарній допомозі [27, с.166-168].

Кризові ситуації є серйозним випробуванням для будь-якої держави та її громадян. Вони спричиняють глибокі соціальні, економічні, психологічні та політичні зміни, які можуть мати як короткострокові, так і довгострокові наслідки. Залежно від типу кризи, її масштабу та тривалості, вплив на суспільство може варіюватися від локальних ускладнень до загальнонаціональної дестабілізації.

1. Соціальний вплив кризових ситуацій:

- зростання соціальної напруги та поляризації – економічні та військові кризи часто посилюють нерівність у суспільстві, що може призводити до конфліктів між різними соціальними групами;
- погіршення якості життя населення – кризи можуть спричинити дефіцит продуктів харчування, води, енергоносіїв та житла, що призводить до зниження рівня життя, особливо серед найбільш вразливих категорій населення;
- збільшення міграції та внутрішнього переміщення осіб – збройні конфлікти та природні катастрофи змушують мільйони людей залишати свої домівки, що створює додаткове навантаження на соціальні системи приймаючих країн і регіонів;
- підвищення рівня злочинності – через економічні труднощі, безробіття та відсутність соціального контролю зростає ризик маргіналізації населення, що може спричинити збільшення рівня злочинності.

2. Економічний вплив:

- руйнування інфраструктури та підприємств – війни, природні катастрофи та техногенні аварії завдають значної шкоди економіці, знищуючи виробничі потужності, транспортну інфраструктуру та житловий фонд;

- зниження рівня зайнятості та доходів – економічні кризи та війни призводять до масового безробіття, скорочення заробітних плат та нестабільності на ринку праці;

- збільшення державних витрат на подолання наслідків кризи – уряди змушені перерозподіляти бюджетні кошти на оборону, медицину, соціальну допомогу, що може уповільнити розвиток інших сфер економіки;

- посилення інфляційних процесів – через порушення ланцюгів постачання, зменшення виробництва та зростання витрат населення інфляція може досягати критичних рівнів, що ще більше ускладнює економічну ситуацію.

3. Психологічний вплив:

- зростання рівня стресу та тривожності – невизначеність майбутнього, втрата роботи, близьких чи домівки сприяють поширенню психологічних розладів, таких як депресія, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) тощо;

- формування суспільної втоми та байдужості – у довготривалих кризах люди можуть втрачати мотивацію до активної громадської діяльності, що послаблює соціальну згуртованість;

- посилення психологічного навантаження на вразливі категорії населення – діти, літні люди та особи з інвалідністю особливо сильно потерпають від кризових ситуацій через неможливість швидкої адаптації до змін [19, с.111].

4. Політичний вплив:

- зміна політичної системи або її радикалізація – у кризових умовах зростає роль державного контролю, можуть відбуватися зміни у владі,

посилення авторитарних тенденцій або, навпаки, демократизація суспільства через зростання громадянської активності;

- загострення міжнародних відносин – кризи часто впливають на зовнішню політику країн, призводячи до конфліктів, санкцій або активізації міжнародного співробітництва;

- формування нового суспільного порядку денного – у періоди криз суспільство може переглядати свої пріоритети, що впливає на довгострокові політичні та економічні стратегії розвитку держави [22, с.328].

5. Вплив на розвиток волонтерства. Кризові ситуації часто стають каталізатором для активізації волонтерського руху. У періоди криз:

- зростає рівень громадянської відповідальності та самоорганізації населення;

- створюються нові волонтерські ініціативи та фонди;

- відбувається мобілізація ресурсів як усередині країни, так і з-за кордону;

- волонтери відіграють ключову роль у наданні гуманітарної допомоги, психологічної підтримки та інформаційної боротьби.

Тож, кризові ситуації мають комплексний вплив на суспільство, змінюючи економічні, соціальні, політичні та психологічні аспекти життя. Вони можуть як послабити державу, так і мобілізувати громадян до активної участі у вирішенні спільних проблем. Саме в умовах криз найбільш ефективним механізмом підтримки населення стає волонтерський рух, який відіграє важливу роль у зміцненні соціальної стійкості та адаптації суспільства до нових викликів.

Кризові ситуації – військові конфлікти, природні катастрофи, економічні потрясіння – викликають не лише дестабілізацію суспільства, а й активізують громадянську свідомість. Волонтерський рух у такі періоди стає основним механізмом підтримки постраждалих, забезпечення критично важливих потреб та зміцнення соціальної стійкості.

Кризи часто стають каталізатором для зростання громадянської відповідальності. Люди, стикаючись із спільною загрозою, починають діяти разом, об'єднуючи зусилля для допомоги тим, хто цього потребує. Основні аспекти цього процесу:

- формування горизонтальних зв'язків у суспільстві – замість очікування допомоги від держави громадяни самостійно організовують ініціативи для підтримки постраждалих;
- активізація локальних спільнот – сусіди, колеги, друзі та релігійні громади створюють осередки взаємодопомоги для забезпечення необхідних ресурсів (їжі, ліків, житла, транспорту);
- ріст довіри та взаємопідтримки – у кризові періоди зростає соціальний капітал, оскільки люди бачать реальні приклади ефективності волонтерської діяльності.

У випадку України після 2014 року та з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році волонтерський рух набув безпрецедентного масштабу, охоплюючи всі сфери суспільного життя.

Під час криз багато волонтерських груп виникають стихійно, але згодом вони інституціоналізуються у вигляді благодійних фондів, громадських організацій або неформальних об'єднань. Основні тенденції:

- 1) перехід від стихійної допомоги до структурованої роботи – волонтери починають вибудовувати логістичні ланцюги, співпрацювати з міжнародними партнерами, вести облік ресурсів;
- 2) залучення міжнародної підтримки – через створення офіційних організацій волонтери можуть отримувати гранти, гуманітарну допомогу та фінансування з-за кордону;
- 3) цифровізація волонтерства – активно використовуються платформи для збору коштів (наприклад, UNITED24, фонд «Повернись живим»), мобільні застосунки для координації допомоги та онлайн-спільноти для організації ресурсів [1, с. 34-35].

Прикладом можуть бути українські волонтерські організації, які після 2014 року з неформальних груп перетворилися на потужні фонди, що надають військову, гуманітарну та медичну допомогу.

У кризові періоди з'являється необхідність в адаптації волонтерського руху до нових реалій. Основні напрями, які набувають розвитку:

- гуманітарна допомога – забезпечення їжею, водою, ліками, одягом, генераторами, будівельними матеріалами;
- військова підтримка – постачання необхідного обладнання, дронів, амуніції, транспортних засобів;
- медична допомога та евакуація – транспортування поранених, навчання тактичної медицини, надання психологічної підтримки;
- освітні та інформаційні ініціативи – боротьба з дезінформацією, організація онлайн-навчання для дітей і дорослих, проведення тренінгів із виживання;
- юридична допомога – консультування з питань прав біженців, внутрішньо переміщених осіб, військових, полонених;
- культурні та мистецькі ініціативи – створення проєктів, що підтримують ідентичність і дух нації навіть у найскладніші часи [6, с.162].

Таким чином, кризи не лише ставлять виклики перед суспільством, а й сприяють його згуртованості та розвитку волонтерського руху, який стає рушієм змін і підтримки в найважчі часи.

Волонтерство як суспільне явище відіграє ключову роль у подоланні наслідків кризових ситуацій. Однак характер волонтерської діяльності значною мірою залежить від природи самої кризи – чи це військовий конфлікт, природна катастрофа, економічна нестабільність або пандемія. Кожна з цих криз вимагає адаптації форм і методів волонтерської допомоги.

1. Волонтерство в умовах військових конфліктів. Війни та збройні конфлікти створюють складні виклики для суспільства, а волонтерський рух стає важливим елементом підтримки як військових, так і цивільного населення. Основні особливості волонтерської діяльності в умовах війни:

- забезпечення армії та військових підрозділів – збір коштів на технічне обладнання (дрони, прилади нічного бачення, бронежилети), амуніцію, транспорт;
- гуманітарна допомога – евакуація населення із зон бойових дій, надання продовольства, медикаментів, житла для переселенців;
- медична допомога та реабілітація – навчання тактичної медицини, забезпечення госпіталів необхідним обладнанням, допомога пораненим та ветеранам;
- інформаційне волонтерство – боротьба з дезінформацією, підтримка медіа, психологічна допомога військовим і цивільним;
- юридична допомога – захист прав військовополонених, підтримка родин загиблих, консультації щодо статусу переселенців [4, с.61-62].

В Україні з 2014 року волонтерський рух став рушійною силою підтримки армії та суспільства, а після 2022 року набув ще більшої масштабності, створюючи нові ініціативи та міжнародні партнерства.

2. Волонтерство під час природних катастроф

- природні катастрофи (землетруси, повені, пожежі, урагани) вимагають швидкої мобілізації ресурсів і координації дій для порятунку людей та мінімізації наслідків. Особливості волонтерства в таких умовах:
- рятувальні операції – допомога у пошуку зниклих людей, розбір завалів, евакуація постраждалих;
- надання першої допомоги – медична підтримка потерпілих, організація мобільних шпиталів;
- забезпечення життєво необхідними ресурсами – доставка продовольства, води, теплового одягу, генераторів, тимчасового житла;
- відновлення інфраструктури – допомога у ремонті житлових будинків, відбудова зруйнованих доріг, ліній електропередач;
- психосоціальна підтримка – допомога у подоланні стресу та психологічної травми у постраждалих;

Яскравим прикладом є міжнародні гуманітарні місії Червоного Хреста, лікарів без кордонів та волонтерських груп, що діють у зонах катастроф.

3. Волонтерство під час економічних криз. Економічні кризи супроводжуються безробіттям, зниженням рівня життя, збільшенням кількості соціально вразливих груп. Волонтерський рух у таких умовах зосереджується на:

- допомозі малозабезпеченим сім'ям – роздача безкоштовної їжі, медикаментів, одягу;
- організації соціальних їдалень – створення пунктів гарячого харчування для людей у скрутному становищі;
- підтримці безробітних – організація курсів перекваліфікації, тренінгів із працевлаштування;
- освітніх ініціативах – безкоштовні навчальні програми для дітей і дорослих, підтримка онлайн-освіти;
- психологічній підтримці – консультації для людей, які втратили роботу або перебувають у кризовій ситуації [2, с.82-84].

У періоди економічних криз активно розвиваються благодійні організації, громадські ініціативи та соціальне підприємництво.

4. Волонтерство під час пандемій та епідемій. Пандемії, як-от COVID-19, вимагають швидкого реагування та адаптації суспільства до нових умов. Основні напрями волонтерської діяльності:

- медична допомога – забезпечення лікарень обладнанням, координація волонтерських лікарів, доставка ліків;
- підтримка соціально вразливих груп – допомога людям похилого віку, людям з інвалідністю, самотнім особам у самоізоляції;
- психологічна підтримка – онлайн-консультації для людей, які переживають стрес, тривожність, втрату близьких;
- освітні проєкти – онлайн-навчання для дітей і дорослих, курси з підвищення цифрової грамотності;

- інформаційна безпека – боротьба з фейками про пандемію, популяризація науково обґрунтованих підходів до захисту здоров'я.

Під час пандемії COVID-19 волонтери допомагали лікарням, забезпечували засобами захисту медиків, підтримували людей похилого віку, проводили інформаційні кампанії.

Таким чином, волонтерський рух у різних кризових ситуаціях має свої особливості, але його головна місія залишається незмінною – надання допомоги тим, хто цього потребує. У періоди війни волонтери підтримують військових і цивільних, у часи природних катастроф – допомагають евакуювати та забезпечувати базові потреби, під час економічних криз – підтримують незахищені верстви населення, а в умовах пандемій – сприяють захисту здоров'я та інформаційній безпеці. Універсальність та гнучкість волонтерського руху робить його одним із найважливіших інструментів соціальної стійкості у будь-яких кризових ситуаціях.

1.3. Особливості розвитку волонтерства за кордоном

Волонтерство є важливою складовою соціальних та гуманітарних систем багатьох країн, при цьому його розвиток має свої особливості в залежності від соціально-економічних умов, культурних традицій, рівня розвитку громадянського суспільства та інститутів, які підтримують волонтерську діяльність. У різних країнах волонтерство набуває різних форм та напрямів залежно від потреб суспільства, історичного контексту та державної політики.

У країнах Західної Європи та Північної Америки волонтерство стало невід'ємною частиною соціальної та економічної політики. Особливості волонтерської діяльності в таких країнах включають: [32, с.47]

- інституційна підтримка та регулювання: у багатьох країнах волонтерство має чітко розвинену нормативно-правову базу, що забезпечує підтримку організацій, що займаються волонтерською діяльністю, і захищає права самих волонтерів. Наприклад, у Великій Британії та Франції існують

численні закони та ініціативи, які регулюють волонтерство на державному рівні;

- масштабність та різноманітність форм волонтерства: волонтерські ініціативи в цих країнах охоплюють різні сфери – від соціальної підтримки (допомога людям похилого віку, біженцям, малозабезпеченим) до екологічних проєктів і культурних заходів. Тут активно працюють як великі благодійні організації, так і малі місцеві ініціативи, які залучають тисячі громадян до активної участі;

- глобальна та міжкультурна спрямованість: волонтерство в цих країнах часто має міжнародний вимір. Наприклад, такі організації, як «Червоний Хрест», «Лікарі без кордонів», «Оксфам» працюють у зонах конфліктів, природних катастрофах, а також в інших країнах, що потребують гуманітарної допомоги;

- технологічна підтримка волонтерства: У розвинених країнах використовуються цифрові технології для координації волонтерської діяльності, збору коштів і ресурсів. Платформи на кшталт GoFundMe, VolunteersMatch, або цифрові додатки для організації волонтерських кампаній, значно спрощують процес волонтерської допомоги.

В країнах з перехідними економіками або в тих, що переживають соціальні та політичні труднощі, волонтерство часто є важливою формою соціальної мобілізації та допомоги в умовах нестабільності: [33, с.11]

- незамінна роль волонтерства в соціальному розвитку: у країнах Африки, Латинської Америки або Південно-Східної Азії волонтери часто відіграють критичну роль у підтримці систем охорони здоров'я, освіти та надання гуманітарної допомоги. Особливо це актуально у контексті боротьби з епідеміями, бідністю, освітою дітей та забезпеченням доступу до чистої води;

- формування волонтерських ініціатив через місцеві громади: У цих країнах часто відсутні потужні державні інститути, які б підтримували волонтерство, тому багато ініціатив виникає на рівні місцевих громад або громадських організацій, які самостійно організовують допомогу та підтримку;

- залежність від міжнародної допомоги: Багато зусиль у сфері волонтерства в країнах, що розвиваються, пов'язані з міжнародними організаціями. Вони сприяють розвитку інфраструктури волонтерства, забезпечують фінансування та координацію діяльності, організовують навчання та обмін досвідом [30, с.52].

У постсоціалістичних країнах, таких як Україна, Польща, Чехія та інші, розвиток волонтерства відбувався поступово, починаючи з перших років після здобуття незалежності:

- початкова відсутність інституційної підтримки: на початкових етапах розвитку волонтерство в цих країнах часто було результатом спонтанних ініціатив громадян і груп, що намагались компенсувати нестачу державної допомоги в умовах соціально-економічної трансформації;
- активізація волонтерства під час криз: після початку конфлікту на Сході України та в умовах повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році волонтерський рух в Україні набув безпрецедентного масштабу. Це продемонструвало силу самоорганізації громадян та здатність волонтерів швидко адаптуватися до умов війни, організовуючи гуманітарну допомогу, медичну підтримку та інші важливі напрямки;
- інституалізація волонтерства: у деяких постсоціалістичних країнах створено державні програми підтримки волонтерства, які стимулюють молодь до участі у соціальних проєктах, волонтерських ініціативах, а також надають фінансову та юридичну підтримку.

Культурні та релігійні особливості відіграють значну роль у розвитку волонтерства в різних країнах. У країнах з сильними релігійними традиціями (наприклад, Індонезія, Індія, арабські країни) волонтерство часто має духовну складову, базуючись на релігійних принципах допомоги ближньому, а також на звичаях громади допомагати тим, хто потребує підтримки.

Таким чином, розвиток волонтерства в різних країнах залежить від багатьох факторів, серед яких особливості соціально-економічного розвитку, культурні традиції, а також рівень організації громадянського суспільства. У

розвинених країнах волонтерство зазвичай є частиною інституціоналізованих структур, у країнах, що розвиваються, волонтерство здебільшого є відповіддю на соціальні виклики, а в постсоціалістичних країнах – результатом поступової інституціалізації та розвитку громадянських ініціатив у відповідь на соціально-економічні трансформації.

РОЗДІЛ 2. ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

2.1. Передумови розвитку волонтерського руху після 2014 року

Після 2014 року в Україні спостерігається суттєва еволюція волонтерського руху, яка була зумовлена низкою політичних, економічних, соціальних та культурних факторів. Зокрема, важливу роль у цьому процесі відіграла агресія Російської Федерації, анексія Криму та початок збройного конфлікту на Донбасі, що призвело до масового залучення громадян до волонтерської діяльності. Ці події стали визначальними не лише для національної безпеки, але й для розвитку волонтерства як соціального явища, надаючи йому нові форми та масштаби.

Однією з основних змін стало значне розширення спектру діяльності волонтерів. Якщо до 2014 року волонтерство в Україні здебільшого обмежувалося допомогою соціально вразливим групам населення, таким як діти-сироти, пенсіонери та люди з обмеженими можливостями, то після початку військового конфлікту волонтерський рух набув нових пріоритетів. Зокрема, він був орієнтований на забезпечення потреб армії, надання гуманітарної допомоги потерпілим від конфлікту, організацію медичної підтримки для поранених, а також створення підтримки для переселенців.

Другим важливим аспектом змін у волонтерському русі стало активне використання новітніх інформаційних технологій. Соціальні мережі та цифрові платформи стали основними інструментами для мобілізації ресурсів та організації волонтерської діяльності. Відкриття онлайн-кампаній збору коштів, інформування громадськості про потреби в допомозі, а також створення мобільних додатків для координації волонтерів сприяли ефективнішому розподілу ресурсів і залученню до волонтерської діяльності більш широких соціальних груп [42, с.120-121].

Крім того, значно змінився характер волонтерства, яке перетворилося на масовий рух, де активну участь брали не лише представники громадських організацій, а й звичайні громадяни, зокрема молодь, яка раніше була менш залучена до такого виду діяльності. Волонтерство стало доступним для людей різного віку та соціального статусу, що також сприяло його популяризації в українському суспільстві. Зростання національної свідомості та патріотизму в умовах військових дій також вплинуло на активізацію волонтерського руху, оскільки багато громадян усвідомили свою роль у підтримці держави та її інститутів.

Зміни стосувалися також організаційної структури волонтерства. Якщо раніше більшість волонтерських ініціатив носила спонтанний, неформальний характер, то з часом було створено низку спеціалізованих організацій та фондів, що координували волонтерську допомогу та визначали пріоритети для її надання. Національні та міжнародні благодійні організації активно співпрацювали з волонтерами, надаючи їм необхідні ресурси та допомогу у виконанні завдань, що ставали все складнішими і масштабнішими. Таким чином, волонтерство стало більш професіоналізованим та організованим.

Зміни у волонтерському русі після 2014 року також виявилися в інституційних та законодавчих ініціативах. Держава розпочала розробку політик, спрямованих на підтримку волонтерів, зокрема, було прийнято низку нормативно-правових актів, що сприяли регулюванню діяльності волонтерських організацій та забезпечували певні пільги для тих, хто займається волонтерською діяльністю. Це створило правову основу для розвитку волонтерства та сприяло його інтеграції у більш широкий соціальний контекст [39, с.284].

Отже, після 2014 року волонтерський рух в Україні зазнав значних змін, набув нових форм і змісту, став більш організованим і професіоналізованим, що дозволило йому ефективно реагувати на виклики часу та відігравати важливу роль у соціальному розвитку країни.

Анексія Криму Російською Федерацією в лютому 2014 року та початок збройного конфлікту на сході України стали переломними моментами в історії сучасної України, що радикально змінили не лише політичну, а й соціальну ситуацію в країні. Ці події стали основними факторами, що спонукали до масової мобілізації громадян і значно вплинули на розвиток волонтерського руху. Вони стали каталізаторами національного єднання, підштовхнули до активної участі в громадському житті, в тому числі до волонтерської діяльності.

Анексія Криму, що супроводжувалася порушенням міжнародного права і викликала широке засудження з боку міжнародної спільноти, стала для багатьох українців сигналом про необхідність активного захисту національних інтересів. Втрата частини території держави підштовхнула до розуміння того, що країна знаходиться у стані зовнішньої загрози. Одним із перших відгуків на цю загрозу була мобілізація громадської ініціативи, що згодом призвела до організації масових волонтерських рухів, які почали надавати підтримку армії та правоохоронним органам. Громадяни, особливо молодь, виявили бажання не лише брати участь у протестах та акціях, а й безпосередньо допомагати у військових та гуманітарних ініціативах, зокрема через збір коштів, надання гуманітарної допомоги та медичних засобів, а також волонтерську службу на передовій [34, с.43].

Початок війни на сході України, що супроводжувався активними бойовими діями між силами української армії та проросійськими сепаратистами, посилив потребу в громадянському спротиві та мобілізації ресурсів для захисту держави. В умовах ескалації конфлікту з'явилася необхідність у великій кількості добровольців, які готові були долучитися до військових підрозділів, а також допомогти цивільному населенню в зонах бойових дій. Армія не могла впоратися з усіма завданнями без підтримки з боку волонтерів, що стало важливим фактором у розвитку громадянської активності. Волонтери не лише забезпечували бійців необхідними матеріалами (від бронежилетів і військового спорядження до їжі та

медикаментів), а й брали участь у евакуації поранених, ремонті техніки, а також організовували гуманітарні коридори для доставки допомоги в зону бойових дій.

Соціально-політичні потрясіння, що виникли через агресію Росії, також сприяли зростанню патріотичних настроїв серед населення. Зростання національної свідомості, почуття відповідальності за майбутнє країни та її територіальну цілісність стали потужними чинниками, що мотивували громадян до активної участі в захисті держави. Волонтерство стало не лише необхідністю, а й важливою складовою національної ідентичності, зокрема для багатьох представників молодого покоління, які відчували потребу в сприянні побудові нової, незалежної та демократичної України.

У свою чергу, волонтерський рух став важливим елементом стратегічної мобілізації суспільства, що включала не лише підтримку військових, а й допомогу переселенцям, організацію гуманітарних заходів для постраждалих від війни, забезпечення медичних закладів необхідними ресурсами. Це явище не лише спонукало до фізичної участі в допомозі, а й створювало нові форми соціальної солідарності, зміцнюючи зв'язок між різними соціальними групами, регіонами та національними меншинами.

Отже, анексія Криму та початок війни на сході України стали визначальними чинниками, що радикально змінили громадянську активність в Україні. Вони призвели до швидкої мобілізації громадян через волонтерський рух, який став не лише важливим інструментом для підтримки армії та цивільного населення, а й символом національної єдності та патріотизму в умовах зовнішньої агресії [37, с.169].

Зростання національної свідомості і патріотизму серед населення стало одним із найважливіших соціальних процесів, що супроводжувалися в Україні після 2014 року. Політична криза, яка настала після анексії Криму Російською Федерацією та початку збройного конфлікту на сході України, змусила значну частину громадян переглянути свої ставлення до національної ідентичності та патріотизму. Події, що розгорталися на тлі

зовнішньої агресії, стали каталізатором формування нового розуміння національної єдності, незалежності та територіальної цілісності України. В умовах військового конфлікту зросла роль символічних актів патріотизму, таких як підтримка армії, участь у громадських акціях, волонтерських ініціативах та демонстраціях солідарності з постраждалими від війни.

Важливим аспектом цього процесу стало зростання популярності національних символів, історичної пам'яті, а також героїзації тих, хто боровся за незалежність країни. Молодь, особливо в умовах війни, почала активно долучатися до волонтерської діяльності, що свідчило про сильну мобілізацію патріотичних почуттів серед різних верств населення. Такі акції стали важливою частиною національного відродження, оскільки кожен громадянин, незалежно від професії чи віку, почав відчувати свою особисту відповідальність за долю країни. Це, у свою чергу, сприяло підвищенню рівня соціальної згуртованості, підтримки з боку суспільства української армії та активізації громадянської позиції [20, с.113].

Криза державних структур, спричинена зовнішньою агресією та внутрішніми проблемами, виявилася ще одним важливим фактором, що сприяли розвитку громадської ініціативи та волонтерства. Відсутність ефективної координації з боку держави, затримки в постачанні необхідних ресурсів для армії, а також гуманітарна криза, що виникла через бойові дії на сході країни, змусили громадян організовувати власні ініціативи для заповнення соціальних і гуманітарних прогалин. Волонтерські організації стали не лише заміною державних інституцій у наданні допомоги військовим та цивільним особам, а й важливими елементами соціального захисту в умовах нестабільності.

У соціальній сфері кризові явища, такі як значний потік внутрішньо переміщених осіб, гуманітарна катастрофа на сході країни, а також руйнація інфраструктури в зонах бойових дій, вимагали негайної реакції. Відсутність достатніх ресурсів і швидкого реагування з боку держави створила вакуум, який заповнили волонтерські організації та ініціативи. Ці організації стали

важливою складовою соціальної підтримки, надаючи гуманітарну допомогу, медичні послуги, організовуючи евакуацію людей із зони бойових дій, а також надаючи психологічну підтримку потерпілим. Важливою складовою цієї роботи стало об'єднання зусиль громадян, підприємців та благодійних фондів, які разом могли ефективно реагувати на потреби та виклики часу.

Таким чином, кризові умови, спричинені зовнішньою агресією та внутрішніми проблемами, стали важливими каталізаторами для розвитку громадської ініціативи в Україні. Водночас, зростання національної свідомості та патріотизму серед населення сприяло не лише зміцненню соціальних зв'язків, а й формуванню нової моделі активного громадянства, де волонтерство стало однією з основних форм прояву патріотизму та громадянської відповідальності. Волонтери, разом із державними інститутами, заповнювали важливі соціальні прогалини, тим самим допомагаючи Україні впоратися з наслідками війни і відновити стабільність у складних умовах.

2.2. Основні напрями волонтерської діяльності

Гуманітарна допомога є одним із ключових напрямів волонтерської діяльності, особливо в умовах збройних конфліктів, стихійних лих чи інших кризових ситуацій. Волонтери відіграють вирішальну роль у організації збору та доставці гуманітарної допомоги постраждалим, забезпечуючи доступ до життєво важливих ресурсів для тих, хто потрапив у складні умови. Особливо важливою ця діяльність стає в періоди війни чи природних катастроф, коли державні інститути часто не мають змоги оперативно реагувати на кризу внаслідок обмежених ресурсів чи порушення нормального функціонування інфраструктури [21, с.48].

Організація збору та доставки гуманітарної допомоги є важливим аспектом волонтерської роботи, що включає в себе кілька етапів. Перш за все, волонтери займаються збором необхідних товарів, таких як продукти харчування, одяг, ліки, медичне обладнання, засоби гігієни, побутові речі та

інші необхідні предмети для тих, хто потрапив у зону конфлікту чи постраждав від стихійного лиха. Ці предмети можуть бути зібрані через благодійні акції, пункти збору допомоги, приватні ініціативи чи через співпрацю з міжнародними організаціями. Збір відбувається на добровільних засадах, з урахуванням найбільших потреб постраждалих, що дозволяє волонтерам максимально ефективно організувати процес доставки допомоги.

Другим важливим етапом є логістика та доставка гуманітарної допомоги в райони, які постраждали від бойових дій або стихійних лих. Волонтери працюють у тісній співпраці з державними органами, міжнародними гуманітарними організаціями, місцевими громадами та іншими небайдужими особами, щоб забезпечити своєчасну доставку допомоги в найбільш вразливі регіони. Цей процес часто включає в себе складну організацію транспортування, проходження через зони конфлікту, а також вирішення проблем, пов'язаних із безпекою, доступом до постраждалих територій та координацією роботи на місцях [18, с.131].

Особливе значення має надання продуктів харчування, одягу, ліків та інших необхідних товарів в умовах гуманітарної катастрофи. Важливою складовою гуманітарної допомоги є забезпечення основних потреб, таких як їжа та вода, що є критичними в умовах затруднених постачань. Одночасно з продовольчими товарами волонтери надають постраждалим засоби гігієни, теплий одяг та покривала, що дозволяє зберегти здоров'я та комфорт у складних умовах. У випадку з військовими конфліктами, особливо на передовій, окремим напрямом гуманітарної допомоги є забезпечення медичних засобів та ліків, а також медичних матеріалів для надання першої допомоги, лікування поранених та запобігання епідеміям.

Волонтерська діяльність у кризових ситуаціях, таких як війна чи стихійні лиха, стає частиною національної та міжнародної гуманітарної допомоги. Вона охоплює не лише фізичне надання матеріальних благ, але й емоційну та психологічну підтримку постраждалих. Волонтери часто виконують роль посередників між жертвами кризових ситуацій та

організаціями, що надають підтримку, організовують евакуацію, надають психологічну допомогу та допомагають у відновленні соціальних зв'язків. Особливо в умовах збройних конфліктів, коли велика частина інфраструктури зруйнована, волонтери не лише допомагають із доставкою продуктів та медикаментів, але й стають основними у забезпеченні комунікації між людьми та місцевими органами влади.

Отже, гуманітарна допомога є основною складовою волонтерської діяльності в умовах кризових ситуацій. Організація збору та доставки необхідних товарів, таких як продукти харчування, одяг і ліки, дозволяє не лише забезпечити базові потреби постраждалих, а й підтримати їх фізичне та психологічне відновлення. Волонтери, працюючи в складних умовах, відіграють важливу роль у заповненні прогалин, які виникають через кризу, тим самим роблячи суттєвий внесок у збереження соціальної стабільності та безпеки.

Підтримка армії та силових структур є одним із найбільш важливих напрямів волонтерської діяльності, особливо в умовах збройного конфлікту. Волонтерство в цьому контексті виступає як необхідний механізм, що заповнює прогалини в забезпеченні потреб військових підрозділів і правоохоронних органів. За відсутності достатніх ресурсів або у разі надзвичайних ситуацій, коли офіційні державні органи не можуть оперативно реагувати, волонтери стають ключовими учасниками у забезпеченні армії необхідними ресурсами для ведення бойових дій [12, с.120].

Одним із основних напрямів волонтерської діяльності є складання, пакування та доставка військового спорядження, техніки та медикаментів для армії. Волонтери організовують закупівлю та доставку необхідних матеріалів, таких як бронежилети, каски, військова форма, набої, а також техніки, що може бути використана в бойових умовах. Крім того, в умовах збройного конфлікту велике значення має забезпечення армії медикаментами та медичним обладнанням для надання першої допомоги та лікування поранених. Волонтери працюють у тісній співпраці з військовими медиками

та медичними установами для забезпечення належного медичного забезпечення на передовій. У багатьох випадках волонтери також активно долучаються до ремонту техніки та забезпечення її належного функціонування в бойових умовах.

Іншим важливим аспектом волонтерської підтримки є допомога пораненим військовим, що включає медичну та психологічну підтримку. В умовах війни волонтери часто виступають як посередники у наданні медичних послуг, організовуючи перевезення поранених до госпіталів, забезпечення необхідними медикаментами, а також надаючи фізичну та психологічну реабілітацію. Волонтерські організації активно співпрацюють з медичними установами, організовуючи евакуацію поранених, доставку медичних засобів, а також надання необхідної медичної допомоги в польових умовах. Психологічна підтримка військових, що зазнали травм, є не менш важливою складовою цього процесу. Волонтери, що мають відповідну підготовку, надають психологічну допомогу постраждалим, допомагаючи їм адаптуватися до важких умов, а також справлятися з травматичними переживаннями [15, с.145].

Підтримка сімей загиблих та постраждалих у війні є ще одним важливим напрямом волонтерської діяльності. Волонтери беруть на себе відповідальність за організацію допомоги родинам, що втратили близьких на фронті, надаючи їм матеріальну, психологічну та соціальну підтримку. Це може включати надання фінансової допомоги, організацію поховань, а також допомогу в юридичних питаннях, що виникають у зв'язку з трагічною втратою. Крім того, волонтери допомагають постраждалим родинам у вирішенні повсякденних побутових проблем, таких як забезпечення житлом, роботою, надання соціальних послуг. Таким чином, підтримка сімей загиблих стає важливою частиною загальної волонтерської діяльності, що сприяє реабілітації та адаптації родичів до нових соціальних умов після втрати.

Загалом, волонтерська допомога армії та силовим структурам в умовах війни є не лише підтримкою матеріальною, а й моральною. Волонтери забезпечують військових та їхні родини необхідними ресурсами, допомагають пораненим з фізичним та психологічним відновленням, а також виступають важливою опорою для тих, хто зазнав втрат. Їхня діяльність є невід'ємною складовою у підтримці бойового духу армії, зміцненні національної єдності та забезпеченні стабільності в умовах війни.

Організація соціальних програм для переселенців, сиріт, літніх людей та осіб з обмеженими можливостями є важливою складовою волонтерської діяльності, спрямованої на підтримку найбільш вразливих верств населення. У контексті кризових ситуацій, таких як збройний конфлікт або природні катастрофи, ці соціальні групи стикаються з особливими труднощами, що потребують негайного реагування та комплексної допомоги з боку як державних органів, так і громадських організацій, зокрема волонтерів.

Переселенці, особливо внутрішньо переміщені особи (ВПО), є однією з найбільш вразливих груп в умовах війни або економічної нестабільності. Втрата дому, зв'язків з місцем проживання, необхідність адаптації до нових умов життя створюють численні соціальні та психологічні проблеми для цієї категорії людей. Волонтери беруть на себе роль організаторів соціальних програм, які спрямовані на полегшення адаптації переселенців. Це включає допомогу у пошуку житла, організацію доступу до медичних послуг, освіти та інших соціальних благ. Крім того, волонтери активно допомагають у забезпеченні матеріальною допомогою, такою як надання продуктів харчування, одягу, засобів гігієни, а також в організації тимчасового житла для сімей, що втратили домівки [13, с.114].

Сироти, що залишилися без батьківської опіки через війну, соціальні причини або інші обставини, також потребують особливої уваги та підтримки. Волонтерські організації часто організовують програми підтримки дітей-сиріт, що включають як соціальні, так і психологічні ініціативи. Вони займаються створенням безпечного та підтримуючого

середовища для цих дітей, надаючи їм можливість отримувати освіту, медичну допомогу, а також організовуючи різноманітні культурні, спортивні та творчі заходи, що сприяють розвитку соціальних навичок та адаптації до нового життя. Окрім того, волонтери можуть допомогти дітям-сиротам у пошуку нових опікунів або родичів, якщо це можливо.

Літні люди, як правило, є однією з найбільш уразливих категорій населення в умовах соціальних криз, оскільки часто мають обмежений доступ до медичних послуг, соціального забезпечення та інших необхідних ресурсів. У таких ситуаціях волонтерська діяльність спрямована на створення програм соціальної підтримки, що включають надання медичних послуг, допомогу в закупівлі ліків, організацію психологічної підтримки та допомогу в побутових питаннях, таких як доставка продуктів харчування чи оплату комунальних послуг. Такі програми сприяють зменшенню соціальної ізоляції літніх людей, дають їм можливість почуватися більш включеними в суспільне життя, а також покращують їхній психологічний стан [11, с.15].

Люди з обмеженими можливостями є ще однією групою, що потребує особливої уваги в умовах кризових ситуацій. Волонтери організовують для них програми, спрямовані на полегшення доступу до різних ресурсів, таких як медичні послуги, освітні програми, а також соціальні ініціативи, що допомагають інтегрувати людей з інвалідністю в суспільство. Оскільки багато з них стикаються з фізичними бар'єрами та обмеженнями у доступі до основних послуг, волонтери допомагають вирішувати ці проблеми шляхом адаптації інфраструктури (наприклад, обладнання спеціальних пандусів, створення доступних санітарних умов). Крім того, волонтери надають важливу психологічну підтримку людям з обмеженими можливостями, що дозволяє зменшити рівень соціальної ізоляції та покращити їхній емоційний стан.

Загалом, організація соціальних програм для переселенців, сиріт, літніх людей та осіб з обмеженими можливостями є важливим напрямом волонтерської діяльності, який сприяє зменшенню соціальної нерівності,

покращенню якості життя найбільш вразливих категорій населення та забезпеченню їхнього всебічного розвитку і адаптації в нових умовах. Волонтерські організації, завдяки своїй гнучкості, мобільності та здатності працювати в умовах невизначеності, стають незамінними учасниками в наданні цієї підтримки, заповнюючи прогалини, які виникають у роботі державних структур і громадських інститутів.

Освітні та культурні ініціативи в рамках волонтерської діяльності є важливим аспектом, що сприяє розвитку суспільства, збереженню культурної спадщини та інтеграції соціальних груп у соціально-культурне середовище. Вони мають особливе значення в умовах кризових ситуацій, таких як війна або економічні негаразди, коли інституції державної освіти та культури можуть зазнавати значних труднощів у забезпеченні належного рівня обслуговування громадян. Волонтерські організації часто виступають ініціаторами та організаторами культурних і освітніх програм, що дозволяє задовольняти потреби населення у навчанні, розвитку творчих здібностей і культурному відродженні [8, с.17].

Одним з основних напрямів освітніх ініціатив є організація навчальних курсів та тренінгів для різних соціальних груп. Це включає курси з мовної підготовки, професійної перепідготовки, правових консультацій, а також психологічної допомоги та соціальної адаптації. Особливу увагу волонтери приділяють організації освітніх програм для внутрішньо переміщених осіб, які стикаються з труднощами в адаптації до нових умов життя. В умовах війни або після природних катастроф навчальні програми часто орієнтовані на надання необхідних знань та навичок для подолання наслідків кризи, підвищення рівня професійної кваліфікації, а також для сприяння соціальній інтеграції.

Крім того, освітні ініціативи волонтерських організацій спрямовані на розвиток інклюзивної освіти, що дозволяє людям з обмеженими можливостями брати активну участь у навчальному процесі. Такі програми включають навчання в адаптованих формах, використання спеціальних

технологій та методик, що дають можливість особам з фізичними чи ментальними обмеженнями отримати освіту та інтегруватися в суспільне життя.

У сфері культурних ініціатив волонтери активно працюють над відродженням культурної спадщини, що може бути пошкоджена внаслідок війни чи інших катастроф. Це включає організацію культурних подій, виставок, концертів, театральних вистав, які сприяють збереженню культурної ідентичності та залученню широкої аудиторії до культурного процесу. Такі ініціативи особливо важливі в постконфліктних або кризових ситуаціях, оскільки вони допомагають відновити моральний дух громади, зміцнити національну єдність і сприяти психологічному відновленню населення. Вони також виступають потужним засобом протидії культурній ізоляції та стимулюють розвиток творчих здібностей серед населення.

Зокрема, культурні програми для дітей, молоді та старших поколінь включають проведення майстер-класів, виставок та фестивалів, що дають можливість громадянам активно залучатися до культурного процесу та відновлювати свої соціальні зв'язки. Окрему увагу приділяють ініціативам, що пов'язані з художньою освітою, організацією аматорських художніх колективів та культурних об'єднань, що дозволяє зберігати традиції та культури в умовах змін [7, с.174].

Таким чином, освітні та культурні ініціативи в рамках волонтерської діяльності не лише сприяють розвитку особистості, підвищенню рівня освіти та культурної свідомості громадян, а й мають важливе значення для соціальної інтеграції, психологічної реабілітації та зміцнення соціальної тканини суспільства в умовах кризових ситуацій. Волонтери, займаючись організацією цих ініціатив, сприяють розвитку суспільства в цілому, забезпечуючи його стабільність і стійкість до соціальних викликів.

2.3. Взаємодія волонтерських організацій із державними та міжнародними структурами

Взаємодія волонтерських організацій із державними та міжнародними структурами є ключовим аспектом успішної реалізації волонтерських ініціатив, особливо в умовах соціальних та гуманітарних криз. Ця взаємодія сприяє не тільки забезпеченню ресурсів і координації дій, але й ефективному вирішенню складних проблем, що виникають у результаті збройних конфліктів, природних катастроф або інших надзвичайних ситуацій. Важливість такої співпраці зростає в умовах, коли державні органи або не можуть оперативно забезпечити допомогу через обмеження ресурсів, або їх дії потребують підтримки з боку громадянського суспільства.

Однією з основних форм взаємодії волонтерських організацій з державними структурами є координація на рівні органів місцевого самоврядування, центральних органів влади та волонтерських груп для забезпечення надання гуманітарної допомоги. Волонтерські організації часто працюють у тісній співпраці з державними установами, такими як Міністерство соціальної політики, Міністерство охорони здоров'я, органи місцевого самоврядування, для організації доставки продуктів, медикаментів та інших необхідних товарів до місць, що постраждали від збройних конфліктів або природних катастроф. Державні органи забезпечують волонтерів необхідними дозволами для доступу до постраждалих регіонів, а також надають фінансову підтримку або ресурси для організації масштабних гуманітарних операцій [10, с.16].

У свою чергу, волонтерські організації часто виконують роль мобільних груп, що здатні оперативно реагувати на ситуації, що швидко змінюються. Вони можуть виконувати функції, які виходять за межі можливостей державних структур, особливо у кризових ситуаціях. Це дозволяє забезпечити більш гнучкий та швидкий доступ до тих верств населення, які потребують негайної допомоги, але не можуть бути охоплені стандартними каналами державного забезпечення. З точки зору міжнародної взаємодії, волонтерські організації також співпрацюють з міжнародними гуманітарними агентствами та організаціями, такими як ООН, Червоний

Хрест, міжнародні фонди та благодійні організації. Взаємодія з міжнародними структурами дозволяє волонтерам отримувати додаткове фінансування, ресурси, а також технологічну та організаційну підтримку для реалізації великих гуманітарних проектів. Міжнародні організації часто забезпечують технічну допомогу у вигляді обладнання, навчальних програм для волонтерів, а також здійснюють моніторинг та оцінку волонтерської діяльності, що сприяє її оптимізації. Наприклад, в Україні в умовах війни та збройного конфлікту з Росією волонтерські організації активно співпрацюють з міжнародними агентствами для надання допомоги переселенцям, постраждалим від конфлікту, а також для психологічної реабілітації цивільного населення та військових. Такі міжнародні організації, як Агентство ООН у справах біженців (UNHCR) і Міжнародний комітет Червоного Хреста, мають потужну мережу, яка дозволяє швидко реагувати на гуманітарні потреби, а також організовувати програми допомоги, що охоплюють широкий спектр потреб. Крім того, волонтерські організації та державні структури часто спільно розробляють та реалізують освітні, культурні та соціальні ініціативи, спрямовані на підтримку соціально вразливих категорій громадян, таких як діти-сироти, переселенці, особи з обмеженими можливостями. Це включає організацію курсів перепідготовки, медичних та психологічних програм, а також культурних заходів, що сприяють інтеграції цих осіб у суспільство. Важливим аспектом взаємодії є також зворотний зв'язок між волонтерськими організаціями та державними чи міжнародними структурами [14, с.130]. Підтримка з боку державних органів та міжнародних організацій надає волонтерам можливість ефективніше виконувати свою діяльність, але водночас волонтерські організації надають інформацію про ситуацію на місцях, допомагають оптимізувати процеси допомоги, виявляють найбільш нагальні потреби та сприяють розвитку нових підходів до вирішення соціальних проблем. Таким чином, взаємодія волонтерських організацій із державними та міжнародними структурами є важливим фактором ефективності волонтерської діяльності.

Завдяки такій співпраці забезпечується комплексний підхід до вирішення гуманітарних проблем, швидкість реагування на соціальні виклики та ефективне використання ресурсів.

РОЗДІЛ 3. ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

3.1. Вплив волонтерської діяльності на згуртованість суспільства

Волонтерська діяльність має значний вплив на згуртованість суспільства, сприяючи формуванню колективної свідомості, розвитку соціальної відповідальності та підтримці взаємодопомоги серед громадян. У кризових ситуаціях, таких як збройні конфлікти, природні катастрофи або економічні труднощі, волонтерські ініціативи стають важливим інструментом для збереження стабільності та солідарності в суспільстві. Вони допомагають згуртувати людей, незалежно від соціального статусу, віку чи етнічної приналежності, навколо спільної мети — надання допомоги тим, хто потребує. Одним з основних аспектів впливу волонтерської діяльності на згуртованість суспільства є створення соціальних зв'язків, що дозволяють громадянам відчувати свою причетність до більшої спільноти. Волонтерство, будучи дією, що здійснюється на користь інших, сприяє розвитку емпатії, взаємоповаги та взаємодопомоги, що є основою для формування згуртованого суспільства. Люди, залучені до волонтерських ініціатив, почуваються важливими членами соціальної спільноти, що, в свою чергу, сприяє підвищенню їх соціальної активності та готовності допомагати іншим у майбутньому. Наприклад, в умовах війни на сході України волонтерські організації стали основним каналом для мобілізації ресурсів і надання допомоги як цивільним особам, так і військовим. Відзначається, що під час конфлікту люди, котрі не були раніше залучені до громадської діяльності, активно почали волонтерити, допомагаючи військовим, переселенцям і постраждалим від бойових дій. Виникнення численних волонтерських груп, які організовували збори допомоги, доставку гуманітарних вантажів, а також надавали психологічну та медичну підтримку, стало важливим фактором згуртування населення навколо

спільних цінностей і мети — допомогти тим, хто опинився в складних умовах [17, с.39].

Ще одним прикладом є діяльність волонтерів у післявоєнний період, коли зростає необхідність в реабілітації постраждалих осіб, включаючи поранених військових, переселенців і дітей, які пережили травму. Волонтери не лише надають гуманітарну допомогу, а й беруть участь у створенні психологічних та соціальних програм підтримки, що сприяють інтеграції цих осіб у суспільство. Ці ініціативи допомагають зберігати єдність на рівні громади, спонукаючи до взаємної підтримки і уважності до потреб інших.

Волонтерська діяльність також сприяє розвитку міжкультурного діалогу і соціальної інтеграції. Наприклад, волонтери, залучені до допомоги біженцям або внутрішньо переміщеним особам, допомагають інтегрувати нових членів громади, сприяючи їх соціалізації через організацію навчальних курсів, культурних заходів або медичних консультацій. Це допомагає не тільки тим, хто потребує допомоги, а й самій громаді, оскільки вона отримує нові перспективи для розвитку на основі міжкультурної взаємодії та співпраці. Волонтерська діяльність також має важливий вплив на формування активної громадянської позиції серед молоді. Молоді люди, що беруть участь у волонтерських програмах, вчаться бути відповідальними, працювати в команді та взаємодіяти з різними соціальними групами. Ці навички, в свою чергу, сприяють підвищенню загального рівня громадянської активності та солідарності в суспільстві [40, с.25].

Таким чином, волонтерська діяльність стає потужним механізмом для згуртування суспільства. Вона сприяє розвитку соціальних зв'язків, зміцненню солідарності, підвищенню рівня взаємної підтримки та співпраці, що є основою для стабільного та гармонійного розвитку держави. Взаємодія між громадянами, волонтерами та державними інститутами створює умови для вирішення соціальних проблем, допомагаючи людям долати кризові ситуації і відновлювати свою життєву стабільність [35, с.6].

Волонтерська діяльність стала каталізатором суспільних змін, сприяючи формуванню згуртованого, відповідального та активного суспільства, готового долати виклики та працювати над спільним добробутом. Фонд Сергія Притули, заснований у 2020 році, швидко набув популярності завдяки ефективним та прозорим зборам коштів на підтримку Збройних Сил України під час повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році. Завдяки активній підтримці громадян, фонд зміг реалізувати низку значущих проєктів [25, с.108].

Основні напрямки діяльності фонду:

1) Закупівля безпілотних літальних апаратів (БПЛА): у березні 2022 року фонд оголосив збір коштів на придбання нового БПЛА. Необхідні 10 мільйонів гривень були зібрані всього за 3,5 години. Загалом, з 24 лютого по 19 травня 2022 року, фонд зібрав 700 мільйонів гривень на потреби ЗСУ;

2) аукціони та продаж предметів мистецтва: у травні 2022 року фонд спільно з гуртом Kalush Orchestra провів аукціон, на якому продали хрустальний мікрофон, отриманий за перемогу на Євробаченні-2022, за 900 тисяч доларів США (більше 33 мільйонів гривень). Також була продана рожева панамка соліста гурту, Олега Псюка, що принесло додатково 11 мільйонів гривень. У червні того ж року фонд провів аукціон з продажу 10 картин українських художників на воєнну тематику, зібравши майже 3 мільйони гривень;

3) закупівля техніки та обладнання: у червні 2022 року фонд придбав 40 квадрокоптерів з тепловізорами для військових на суму 10 мільйонів гривень. Також було організовано збір коштів на придбання трьох БПЛА Bayraktar TB2, в результаті якого було зібрано 600 мільйонів гривень за три дні. Однак турецька компанія-виробник Baykar Makina надала три безпілотники безкоштовно, а зібрані кошти були спрямовані на інші потреби ЗСУ;

4) закупівля бронетехніки: у листопаді 2022 року фонд оголосив збір коштів на придбання 50 бронетранспортерів Spartan. За півтора дня було

зібрано 236 мільйонів гривень, що дозволило придбати 101 одиницю бронетехніки різних моделей, включаючи Spartan, Samaritan, Sultan та інші. Перші бронетранспортери були представлені громадськості 3 березня 2023 року.

Завдяки цим ініціативам, фонд Сергія Притули значно посилив матеріально-технічну базу Збройних Сил України, сприяючи підвищенню обороноздатності країни та зміцненню суспільної згуртованості.

3.2. Психологічна та соціальна ефективність волонтерства для самих волонтерів і громади

Психологічна та соціальна ефективність волонтерства є важливим аспектом, що охоплює не лише позитивний вплив на тих, кому надається допомога, але й на самих волонтерів та громаду в цілому. Волонтерська діяльність сприяє розвитку особистісних якостей, формуванню почуття соціальної відповідальності та соціальної солідарності, а також має вагомe значення для соціальної згуртованості [28, с.12].

Психологічна ефективність для волонтерів:

1) задоволення від допомоги іншим: одним із основних психологічних аспектів волонтерства є відчуття задоволення від того, що людина може допомогти іншим. Це відчуття альтруїзму та корисності для суспільства сприяє підвищенню самооцінки, зниженню рівня стресу та тривоги, а також підвищенню загального рівня щастя у волонтерів. Як показують дослідження, волонтери часто відчують більше задоволення від своєї діяльності, ніж від матеріальних благ або професійних досягнень; [26, с.140]

2) психологічна підтримка і відновлення: участь у волонтерських ініціативах може виступати формою психологічної реабілітації. Волонтери, що працюють з постраждалими від війни або природних катастроф, можуть відчувати, що їхня діяльність приносить не лише допомогу іншим, а й їм самим дозволяє знайти внутрішній спокій і задоволення від допомоги. Наприклад, у випадку з військовими волонтерами, що надають психологічну

підтримку постраждалим, процес взаємодії часто призводить до поліпшення емоційного стану волонтерів через спільну боротьбу за мир і відновлення;

3) розвиток соціальних навичок і емоційної інтелігентності: волонтери розвивають емоційну компетентність і здатність до емпатії, навчаються слухати і розуміти людей, що сприяє зміцненню міжособистісних зв'язків та покращенню соціальних навичок. Це є важливим фактором у розвитку емоційного інтелекту, що має позитивний вплив на загальний психологічний добробут волонтерів.

Соціальна ефективність для громади:

- підвищення соціальної солідарності: волонтерство виступає важливим механізмом згуртування громади, об'єднуючи людей різних соціальних груп для досягнення спільної мети. У кризові періоди, коли держава або інші інститути не можуть швидко або ефективно реагувати на проблеми населення, волонтери виступають як важлива ланка у наданні соціальних послуг, допомоги та підтримки. Взаємодія волонтерів, обмін досвідом і співпраця підвищують рівень довіри серед громадян і сприяють розвитку активного громадянського суспільства; [29, с.126]

- зниження рівня соціальної ізоляції: волонтерська діяльність допомагає зменшити соціальну ізоляцію серед уразливих груп населення, таких як пенсіонери, інваліди, біженці або люди, що пережили травми. Взаємодія з волонтерами сприяє соціалізації та інтеграції цих груп у суспільство, що позитивно впливає на їх соціальну активність і самовідчуття. Зокрема, волонтери часто організовують заходи для літніх людей або людей з обмеженими можливостями, що дозволяє їм відчувати свою приналежність до громади;

- розвиток громадської свідомості та активності: волонтерська діяльність сприяє підвищенню громадянської активності. Люди, залучені до волонтерських проєктів, часто стають більш свідомими щодо соціальних проблем і рішень, здатних покращити життя їхньої громади. Вони також можуть передавати свій досвід іншим, стимулюючи інших до волонтерства

та активної участі в житті громади. Це створює культурну атмосферу взаємодопомоги, де допомога одне одному сприймається як важлива складова повсякденного життя;

- мобілізація ресурсів для розв'язання соціальних проблем: завдяки волонтерським ініціативам громади мають змогу мобілізувати ресурси для подолання соціальних і гуманітарних проблем. Волонтерські організації часто беруть на себе організацію допомоги постраждалим у кризових ситуаціях, що сприяє не тільки наданню необхідної допомоги, але й збільшенню доступу до соціальних послуг, зокрема медичних, освітніх і юридичних. Це важливий аспект, що дозволяє значною мірою зменшити соціальні проблеми, з якими стикаються громадяни в періоди криз [31, с.13].

Таким чином, волонтерська діяльність має двосторонній вплив: вона не лише допомагає тим, хто потребує підтримки, але й приносить значні психологічні та соціальні вигоди для самих волонтерів та їх громад. Психологічно, волонтери отримують емоційне задоволення від допомоги іншим, що сприяє підвищенню їхнього внутрішнього благополуччя. Соціально, волонтерство сприяє розвитку громадянської свідомості, солідарності та зміцненню соціальних зв'язків у суспільстві, що особливо важливо в умовах соціальних і політичних змін.

3.3. Виклики та перспективи розвитку волонтерського руху в Україні

Волонтерський рух в Україні, який став важливою складовою підтримки суспільства в умовах соціальних та політичних криз, зокрема під час війни, зіткнувся з низкою викликів, але одночасно відкриває нові перспективи для розвитку. Визначення цих викликів та можливостей допомагає сформувати уявлення про майбутнє волонтерства в Україні, зокрема його роль у відновленні країни після війни та у вирішенні соціальних і гуманітарних проблем [16, с.178].

Виклики розвитку волонтерського руху:

1) фінансова нестабільність та недостатнє фінансування: одним з найбільших викликів для волонтерських організацій є недостатнє фінансування їхньої діяльності. Зважаючи на високі потреби в матеріальних ресурсах під час воєнного конфлікту, волонтерські організації часто стикаються з проблемами збору коштів для реалізації своїх проєктів. Багато з них залежить від добровільних внесків громадян, що може бути нестабільним джерелом доходів у довгостроковій перспективі; [36, с.19]

2) регуляція та юридичні бар'єри: зростання популярності волонтерського руху викликає необхідність створення чіткої правової бази для його розвитку. Нерідко волонтери стикаються з бюрократичними перепонами, зокрема відсутністю законодавчої підтримки для їхньої діяльності. Це ускладнює процеси збору коштів, організації допомоги та взаємодії з державними органами. Відсутність чіткої правової регламентації також може призвести до зловживань, що негативно впливає на репутацію волонтерських організацій;

3) перевтома волонтерів та виснаження ресурсів: інтенсивність волонтерської роботи в умовах війни може призводити до психологічного та фізичного виснаження волонтерів. Проблема вигорання, відсутність достатньої психологічної підтримки для волонтерів може знижувати ефективність їх діяльності, а також впливати на їхнє здоров'я і мотивацію. Крім того, волонтерські організації можуть зіткнутися з кадровими проблемами через високу текучість кадрів, коли волонтери через надмірну зайнятість або стрес залишають свою діяльність; [23, с.39]

4) невизначеність ролі волонтерських організацій у післявоєнний період: після закінчення війни, волонтерські організації можуть зіткнутися з труднощами в період переходу до мирного часу. Необхідно буде переорієнтувати їхню діяльність з кризових ситуацій на мирні соціальні ініціативи, що може вимагати нових підходів, адаптації організацій до нових реалій та потреб у суспільстві.

Перспективи розвитку волонтерського руху:

1. Модернізація інфраструктури волонтерства: розвиток інфраструктури волонтерських організацій, впровадження нових технологій для ефективної координації волонтерів та збору коштів стає важливим кроком до подолання існуючих викликів. Створення платформ для онлайн-збору коштів та автоматизація процесів допоможе знизити навантаження на волонтерів і підвищити ефективність їх діяльності. Інноваційні технології, як мобільні додатки для збору пожертвувань, можуть зробити процес збору та надання допомоги більш прозорим і швидким [9, с.87].

2. Покращення співпраці між волонтерськими організаціями, державою та міжнародними партнерами: зміцнення співпраці між державними органами та міжнародними благодійними структурами дозволить волонтерським організаціям ефективніше справлятися з кризами та реалізовувати масштабні проекти. Встановлення міцних партнерських відносин дозволить полегшити процеси координації, сприятиме більш швидкому та ефективному реагуванню на кризові ситуації, а також забезпечить належне фінансування.

3. Розширення соціальної ролі волонтерства в мирний час: після закінчення конфлікту волонтерський рух може залишитися важливою частиною суспільного життя України. Перспективи розвитку волонтерства включають його застосування в ряді соціальних ініціатив, таких як надання допомоги літнім людям, соціальна підтримка для малозабезпечених, розвиток культурних і освітніх проектів. Волонтери можуть відігравати важливу роль у відновленні інфраструктури, психологічній реабілітації постраждалих від війни, а також у розвитку активного громадянського суспільства [5, с.14].

4. Підвищення кваліфікації волонтерів та навчання: інвестиції у навчання волонтерів, зокрема в питаннях управління проектами, психологічної підтримки, медичної допомоги та ін. можуть стати важливим фактором у підвищенні ефективності волонтерського руху. Створення навчальних програм, тренінгів і спеціалізованих курсів для волонтерів

дозволить забезпечити високий рівень професіоналізму в їх діяльності та підвищить їх здатність до швидкого реагування в умовах криз.

5. Підтримка довгострокових ініціатив та сталий розвиток: Важливою перспективою є розвиток довгострокових проєктів, які забезпечать сталий розвиток волонтерської діяльності в Україні. Це можуть бути програми реабілітації, розвитку громадських ініціатив, а також створення інфраструктури для забезпечення волонтерської діяльності на постійній основі, що дозволить мати стабільний вплив на суспільство та сприятиме його соціально-економічному розвитку [3, с.114].

Таким чином, волонтерський рух в Україні має важливі перспективи для подальшого розвитку, але разом з тим стикається з кількома викликами. Збільшення фінансової стабільності, покращення правової бази, розвиток інфраструктури та співпраця з державними та міжнародними організаціями можуть стати важливими факторами для зміцнення волонтерства в країні. Водночас важливо зберігати роль волонтерів у післявоєнний період, використовуючи їхні ресурси для розв'язання соціальних проблем та сприяння відновленню країни.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можна зробити ряд важливих висновків щодо волонтерської діяльності в умовах кризових ситуацій. У першому розділі було розглянуто теоретичні засади волонтерства, визначено його значення в контексті гуманітарних, соціальних та економічних криз. Теоретичний аналіз дозволив виокремити основні аспекти волонтерства, його функції та роль у суспільстві, зокрема в умовах воєнного конфлікту, природних катастроф та інших кризових ситуацій. Волонтерство було розглянуто як важливий інструмент мобілізації суспільства для подолання труднощів та забезпечення необхідної допомоги постраждалим.

У другому розділі було визначено основні напрями волонтерської діяльності, зокрема гуманітарну допомогу, підтримку армії, організацію соціальних програм для найбільш уразливих груп населення та освітні ініціативи. Зокрема, діяльність волонтерів у наданні гуманітарної допомоги, допомозі постраждалим від війни, організації соціальних ініціатив для переселенців, сиріт, людей з обмеженими можливостями, а також підтримка армії, зокрема через організацію постачання медичних матеріалів і техніки, показала вагомий внесок волонтерів у відновлення та підтримку громадської стабільності в умовах війни.

Третій розділ акцентував увагу на взаємодії волонтерських організацій із державними та міжнародними структурами, а також на психологічній та соціальній ефективності волонтерства. Волонтерський рух в Україні демонструє високий рівень мобільності та організованості, а також здатність до швидкої адаптації до змінюваних умов. Волонтерська діяльність сприяє згуртованості суспільства, покращує соціальну відповідальність громадян та надає психологічну підтримку не лише постраждалим, а й самим волонтерам, які активно залучені до кризових процесів.

Загалом, волонтерський рух в Україні в умовах кризових ситуацій став одним із важливих чинників соціальної стабільності та допомоги людям, які постраждали від наслідків конфліктів, стихійних лих та інших криз.

Підвищення ефективності волонтерської діяльності потребує подальших зусиль у розробці законодавчої та фінансової підтримки волонтерських ініціатив, а також зміцнення міжнародної та міжурядової співпраці. Волонтерство, як потужний інструмент громадської підтримки, має значний потенціал для розвитку в Україні й у майбутньому стане важливим елементом відновлення та зміцнення соціальної та економічної стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О. Р. Особливості функціонування сімейного волонтерства в Україні. *Держава та регіони*. Серія : Державне управління. 2016. № 1. С. 31-36.
2. Блоха Я. Є. Світоглядні засади волонтерства в Україні в умовах війни. *Філософські обрії*. 2023. Вип. 47. С. 80-88.
3. Бойко Г. В. Вплив групових заходів із популяризації волонтерства на інформованість і вмотивованість шкільної та студентської молоді. *Науковий журнал Хортицької національної академії*. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2022. Вип. 1. С. 113-123.
4. Бондаренко З. П. Соціальне здоров'я студентів у контексті розвитку волонтерства. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія : Педагогіка і психологія. 2017. № 1. С. 59–66.
5. Боряк О. В. Інклюзивне волонтерство в Україні: реалії та перспективи. *Inclusion and Diversity*. 2023. Спецвип. С. 14–17.
6. Буряк-Габрись І. Волонтерство здобувачів освіти професійно-технічних навчальних закладів в умовах воєнного стану (з досвіду роботи). *Український педагогічний журнал*. 2023. № 2. С. 162-169.
7. Гапон Н. П. Соціально-психологічні аспекти дослідження волонтерства: мотивація та організаційні очікування волонтерів. *Габітус*. 2023. Вип. 47. С. 171-175.
8. Головка О. В. Волонтерство в Україні: історико-правовий аспект. *Право і Безпека*. 2023. № 2. С. 9-18.
9. Грішнова О. А. Організаційна культура як драйвер корпоративного волонтерства в Україні в умовах сучасних викликів. *Інтелект XXI*. 2022. № 3. С. 87-92
10. Денисенко І. Д. Проблемне поле волонтерства у вітчизняному соціально-політичному дискурсі: основні підходи та стратегії дослідження. *Сучасне суспільство*. 2022. Вип. 1. С. 4-18.

11. Зима О. Г. Особливості волонтерства та його розвиток в Україні: препринт / Зима О. Г., Підгайна В. О. Харків: Вид. ХНЕУ, 2011. 48 с.
12. Івашова Л. М. Волонтерство як феномен розвитку громадської та народної дипломатії задля забезпечення національної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 18. С. 120-127.
13. Кадочнікова О. П. Мовнокультурний код українського військового волонтерства (на матеріалі назв волонтерських організацій). *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологія*. 2024. Вип. 22. С. 114-118
14. Кос О. І. Волонтерство як чинник виховання гуманістичних цінностей особистості: досвід Шотландії. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2023. № 2. С. 130-135.
15. Лозко Г. С. Проблеми волонтерства: духовна опіка воїнами-рідновірами в умовах російсько-української війни. *Українознавство*. 2023. № 4. С. 145-153.
16. Мазур Н. О. Тенденції та мотиви розвитку волонтерства в Україні. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2020. Вип. 4. С. 177-185.
17. Мацієвський Ю. В. Волонтерство та псевдоволонтерство в Україні: новий погляд крізь призму неформальних інститутів. *Політичні дослідження*. 2024. № 1. С. 19-41
18. Мірко Н. Міжнародне волонтерство та розвиток громадського сектору. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 6. С. 128-140.
19. Моторна М. Волонтерство як складова підготовки майбутнього соціального працівника (соціально-культурна робота. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2023. Вип. 1. С. 110-121.
20. Панькова О. В. Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії: зміцнення потужностей через залучення ресурсів цифровізації, платформізації, ІКТ та мережевих технологій. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 2. С. 113-123.

21. Петренко І. Спортивне волонтерство як соціокультурний феномен сучасності. *Ввічливість*. 2021. Вип. 5. С. 46-51
22. Поліщук Н. Волонтерство як соціально-педагогічний феномен: термінологічний аналіз. *Інноватика у вихованні*. 2022. Вип. 15. С. 320-329.
23. Прокопець С. В. Адміністративно-правова характеристика волонтерства, як форми благодійної діяльності. *Modern scientific journal*. 2023. Вип. 2. С. 39-44.
24. Рабійчук С. О. Волонтерство як феномен української свідомості (від допомоги індивідуальної до загальнонаціональної). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2024. № 1. С. 155-161.
25. Сазонець І. Л. Форми медичного волонтерства та напрямки державного регулювання волонтерської діяльності у медичній сфері. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 1. С. 103-109.
26. Сірий Є. В. Волонтерство як форма соціального включення та можливої самозайнятості в сучасних викликах війни в Україні: самобутні вітчизняні вектори розвитку і зарубіжний досвід. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2023. Вип. 11. С. 140-156.
27. Сірий Є. В. Нові маркери у концептуалізації практики українського волонтерства у воєнний період. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2024. Вип. 13. С. 165-180.
28. Слущкий Я. С. Організаційно-педагогічні засади становлення та розвитку волонтерства у структурі Корпусу миру: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Слущкий Ярослав Сергійович ; Мелітоп. держ. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Мелітополь, 2017. 23 с.
29. Снігур Л. А. Концепти ВОЛОНТЕР і ВОЛОНТЕРСТВО: історичний контекст та перспективи розвитку (погляд лінгвіста). *Актуальні*

- проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2022. Вип. 45. С. 109-128.
30. Сушко В. Сучасне волонтерство як традиційна практика української народної культури. *Матеріали до української етнології*. 2023. Вип. 22. С. 51-56.
 31. Татай Е. О. Громадянська активність в Україні: сутність, структура та динаміка розвитку.: автореф. дис. ... д.філософ : 052. Соціальні та поведінкові науки. Політологія. 2021 укр.
 32. Терновик Н. А. Роль волонтерства у формуванні професійних якостей майбутнього психолога. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука*. Серія : Педагогіка та психологія. 2024. № 2. С. 47-51.
 33. Товкало М.Я. Стандарти громадсько-активної школи: волонтерство: навч.-метод. посіб. під заг. ред. Л. І. Даниленко ; Всеукр. фонд "Крок за кроком", Фонд Чарльза Стюарта Мотта, Програма "Школа як осередок розвитку громади". Київ : Плеяди, 2014. 49, [1] с.
 34. Товмаш Д. Волонтерство жіноцтва як ефективна складова боротьби з російським агресором (соціо-філософський та філософсько-світоглядний аналіз). *Українознавчий альманах*. 2023. Вип. 32. С. 43-50.
 35. Трубнікова О. А. Соціально-психологічні чинники розвитку волонтерства у локальній спільноті: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Трубнікова Ольга Андріївна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2011. 19 с.
 36. Трубнікова О.А. Соціально-психологічні чинники розвитку волонтерства у локальній спільноті : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Трубнікова Ольга Андріївна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2011. 220 арк.
 37. Фоміна О. О. Альтруїзм і волонтерство: аспекти взаємозв'язку у соціальній поведінці. *Український соціум*. 2021. № 2. С. 167-182

38. Ханіна О. І. Принципи та систематизація волонтерства і його вплив на функціонування держави в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 23. С. 138-144.
39. Чолій С. Волонтерство та благодійність як види просоціальної економічної активності. *Вісник Львівського університету. Серія : Психологічні науки*. 2021. Вип. 9. С. 284-290.
40. Шевчук О. В. Волонтерство як соціально-психологічна характеристика особистості. *Габітус*. 2021. Вип. 22. С. 25-28.
41. Юрченко І.В. Інституціоналізація волонтерського руху в Україні : автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.03. Київ, 2009. 16 с.
42. Ящук І. П. Волонтерство як освітнє явище в Україні. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2023. № 3. С. 119-124.